

12. Putilov B.N. *Epic storytelling : typology and ethnic specificity* [Epicheskoe skazitelstvo : Tipologiya i etnicheskaya specifika]. – М. : Izdatelskaya firma "Vostochnaya literatura", 1997. – 295 s. (Issledovaniya po folkloru i mifologii Vostoka).

Дата надходження до редакції – 04.10.2016 р.

Дата затвердження редакцією – 28.10.2016 р.

УДК 811.162.2: 81'38

Шулінова Л.В.

СВІТОГЛЯДНІ ШТАМПИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті розглянуто вербалізацію світоглядних міфів в політичних текстах. Схарактеризовано світоглядні штампи, представлені у програмах політичних партій.

Ключові слова: політичний текст, світогляд, мовний штамп, мовне кліше, політичний міф.

Інформація про автора: Шулінова Лариса Василівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. E-mail: shulinova.lesja@gmail.com.

Shulinova L.V.

WORLD OUTLOOK CLICHÉS IN MODERN POLITICAL TEXT

Abstract. In the article the verbalization of ideological myths in the political texts is investigated.

The author indicates that clichéd language as a means of positive connotation is productive for political communication.

It is determined that ideological clichés are especially dangerous for political texts, where they have, according to their authors, to form

.....
the ideological myths, including the development and amplification of political myths.

A definition of ideological clichés is also proposed in the article - often repetitive, artificially created expression, that is formed by samples, existing and active in language, expresses / displays / generates pseudohuman value orientations and projects them to the society, creating distorted, deformed model of social consciousness.

Author analyzes ideological cliché forms with the components European, vaccinate, renaissance, renewal, purification, decent, transparent, rapid, genuine, attractive, presented in the programs of political parties.

It is also founded that unoriginal, uncreative usage of language tools of verbalization of world outlook concepts negatively effects on political communication, on the implementation of the main aim of the politicians – to gain and retain the power, on the formation of new ideological orientation of human and society.

Key words: political text, world outlook, language cliché, political myth.

Information about author: Shulinova Larysa Vasylivna – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and linguistic communication; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university. E-mail: shulinova.lesja@gmail.com.

Шулинова Л.В.

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ШТАМПЫ В СОВРЕМЕННОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ

Аннотация. В статье рассмотрено вербализацию мировоззренческих мифов в политическом тексте. Охарактеризировано мировоззренческие штампы, представленные в программах политических партий.

Ключевые слова: политический текст, мировоззрение, языковой штамп, языковое клише, политический миф.

Информация об авторе: Шулинова Лариса Васильевна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. E-mail: shulinova.lesja@gmail.com.

Сучасний політичний текст як засіб впливу на суспільство, суспільну та індивідуальну свідомість із метою пропаганди певних ідей, здобуття й утримання влади потребує особливого аналізу і з погляду політологічних, і соціальних, і психологічних, і лінгвістичних досліджень. На нинішньому етапі розвитку технологій, способів поширення інформації та нескінченного арсеналу засобів впливу на реципієнтів політизація суспільства вийшла на особливий рівень. Є кілька сфер діяльності, в яких кожен вважає себе компетентним: політика, економіка, мова. А тому політичний текст, щоб стати по-справжньому ефективним, має постійно вдосконалюватися відповідно до нових викликів, потреб і законів життя, зокрема економії (часу, зусиль, уваги та ін.). Як підкреслює В. Шейнов, саме виходячи з "принципу економії", ми часто ідемо за стереотипами – звичними штампами, поняттями, усталеними упередженнями [1, с. 159].

Тому особливу вагу в сучасних політичних текстах мають мовні засоби компресії думки: кліше, трансформовані фразеологізми, перифрази, слогани, еліптичні речення та ін. Проте, на жаль, частотними є й штампи, котрі, вважаємо, негативно впливають на ефективність текстів, а отже, й у цілому на діяльність політичних сил, імідж їхніх перших осіб та ставлення до політики в суспільстві. Для політичних текстів особливо небезпечними є світоглядні штампи, які, на жаль, мають, на думку їх авторів, формувати світоглядні міфи, зокрема створювати й поширювати політичні міфи, котрі формують світогляд, змінюють його відповідно до нових потреб і реалій часу.

Розглянемо найпоширеніші зі світоглядних штампів, представлених у програмах провідних політичних сил України: Блок Петра Порошенка "Солідарність", політична партія Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина", політична партія "Народний фронт", політична партія Об'єднання "Самопоміч", Радикальна партія Олега Ляшка. Саме політичні програми стали основою нашого дослідження, адже в них закладено головні смисли, засоби їх вербалізації, і далі, в інших текстах

.....

відповідної політичної сили, або в яких висвітлюватиметься позиція цієї політичної партії, системно мають бути відображені основні мовні маркери впізнаваності політичної партії, створені нею політичні міфи та загальна політична ідеологія.

У сучасному політичному тексті важливими є, як уже зазначалося, ті мовні засоби, що у зрозумілій лаконічній формі передають основну інформацію, ті, які мають певний виражальний потенціал (в межах припустимого для такого виду комунікації), проте не потребують спеціального декодування реципієнтами. Зазвичай одним із найчастотніших є мовне кліше, у якому зберігається і смисловий, і ціннісний, й експресивний складники (*політика формування спільної загальнонаціональної ідентичності; дорожня карта реформування; забезпечення енергетичної незалежності; гарантувати людям безпеку і розвиток; галузь може стати точкою прориву для української економіки; творити суспільство заможних людей; високі стандарти життя* та ін.). Тобто для сучасних людей, за визначенням Е. Бернейса, природним є використання кліше, заздалегідь заготовлених слів чи образів, які символізують досвід або ідеї всієї групи в цілому [2, с. 18].

Проте в сучасних політичних текстах усе активніше застосовують не мовні кліше, а мовні штампи, вибудовані на світоглядних штампах, або які формують ці штампи, й неприродне спотворене сприйняття людиною світу й себе в ньому. Через неконкретність формулювання, частотність та невмотивованість вживання вони перетворюються із засобів ефективної маніпуляції, вербальних форм реалізації політичних міфів на штучні утворення, котрі негативно впливають на сприйняття тексту, подекуди зумовлюють його відторгнення, й навіть агресію, що переноситься на політичну силу в цілому та її представників зокрема. *Світогляд* є однією з основних філософських категорій, яку визначають, як "самовизначення людини щодо її місця у світі та взаємовідносин з ним; духовно-практичне утворення, засноване на співвіднесенні наявного, сущого та уявного, бажаного, належного, синтез досвіду, оцінки знання та переконань, зорієнтованих на ідеали; форма

самосвідомості людини та суспільства; національний космопсихологос; форма і спосіб сприйняття суб'єктом світу через потреби розвитку особистості; система принципів, знань, ідеалів, цінностей, надій, вірувань, поглядів на сенс і мету життя, які визначають діяльність індивіда або соціальної групи та органічно включаються у людські вчинки й норми поведінки" [3, с. 569]. *Штамп* (за Словником української мови) – "прийнятий загальноновизнаний зразок, який сліпо наслідують; трафарет, шаблон" [4, с. 532]. Отже, розглядатимемо **світоглядний штамп** як часто повторюваний, штучно утворений за наявними й активними в мові зразками зворот, що виражає / відображає / формує псевдоціннісні орієнтири людини і проектує їх на суспільство, створюючи викривлену, деформовану модель суспільної свідомості.

Так утворилися численні світоглядні штампи, представлені у програмах політичних партій, з компонентом *європейський*: *європейські цінності, суспільство європейського типу; держава європейського типу; державний менеджмент європейського типу; європейські стандарти; європейські соціальні стандарти; європейські стандарти урядування; добробут і заможне життя громадян на європейському рівні; реформи в освітній сфері на європейських засадах*. Далі в політичних медійній комунікації утворюються аналогічні штампи: *європейська культура, європейські традиції, європейська модель (будь-чого), європейський вимір, європейська система, європейська тенденція* та ін. Можемо зазначити, що за допомогою цих світоглядних штампів намагаються сформувати своєрідний сучасний політичний міф, який, за визначенням Е. Касіррера, потрібний для того, щоб регулювати вчинки людей, змінюючи самих людей, тобто "політичні міфи подібні до змії, яка перед тим, як напасти на свою жертву, намагається спочатку паралізувати її", люди стають "жертвами політичних міфів, навіть не чинячи серйозного спротиву" [5, с. 122]. Поширення політичних міфів в українській суспільній комунікації вважаємо, відбувається не надто активно, й на жаль, переважно за допомогою таких

мовних засобів, які доволі швидко перетворюють міф на світоглядний штамп, що не має жодного дієвого впливу на формування світоглядних орієнтирів.

Очевидною є модель творення подібних політичних міфів: європейський вектор розвитку сучасної України є головним для політичної риторики всіх політичних сил, він протиставляється іншому, попередньому, а тому є акцентовано актуальним. Проте часто, абсолютно не конкретизоване вживання прикметника *європейський* у будь-яких сполуках і контекстах повністю нівелює його значення, насамперед світоглядне. Адже абсолютно очевидно, що не існує єдиного європейського державного менеджменту чи єдиних європейських соціальних стандартів.

Насправді відбувається підміна понять, замість конкретних, пов'язаних із реальними продуктивними моделями, системами, стандартами для відповідних країн чи загальноєвропейських надструктур, пропонуються вигадані нереальні, свідомо маніпулятивні, за якими реципієнтові пропонується те, чого він прагне (європейськості), але таке, чого немає, а отже, не може бути реалізовано. Створюється "нереальна віртуальна європейська реальність". У людини й суспільства в цілому формується "комплекс європейськості", "європейський псевдоміф" замість формування на національних ментальних засадах міфу усвідомлення себе частиною вільного простору, в якому об'єднання людей чи держав відбувається на загально цивілізаційних засадах, а не лише територіальних. На перший погляд, такий маніпулятивний підхід зі створенням "європейського міфу", пропозицією бажаного, того, що хочуть чути, на що сподіваються, чого прагнуть, може дати позитивний результат, проте він не матиме тривалої, пролонгованої дії, а це суперечить справжній політичній стратегії, тобто ефективності отриманої реакції потенційних прибічників чи електорату буде нетривалою, і лише для обмежених груп людей (індивідуальний світогляд), тобто про вплив на суспільний світогляд не йдеться. Сучасна людина стає все більш прагматичною, і бажання її все менш абстрактні й зорієнтовані не на примарну перспективу, а

реалістичні, конкретизовані, як правило, тому формування світогляду має стати так само більш зорієнтованим на інші, сучасні механізми впливу.

Так само, навряд чи стали ефективними засобами впливу світоглядні штампи: *прищеплювати любов до ...; справжній патріот; створення привабливих робочих; прозоре та адресне забезпечення осіб ...; прозоре та відповідальне прийняття якісних рішень; прозорі механізми ліцензування, акредитації та екзаменування; прозорі механізми державного замовлення; структура власності ЗМІ стане прозорою; будувати квітучу країну для гідного життя українців; рішучі змін на краще в ім'я людини; боротися за відродження престижу й пріоритету праці; кадрове очищення та оновлення органів влади; стрімкий розвиток сучасних галузей виробництва і послуг; нового, стрімкий економічний розвиток та ін.* Усі словосполучення з компонентом *прищеплювати*, окрім біологічного змісту, сприймаються як банальність, абсурдність, безглуздість, а отже, не несуть жодних позитивних конотацій, тому є неефективними в суспільній комунікації. Лексеми *відродження, оновлення, очищення* через надмірне вживання в різних, неоднозначно позитивних, суперечливих контекстах, доволі часто не підтверджених реальними діями, вчинками, сприймаються реципієнтами переважно іронічно чи навіть саркастично, з ними творять висловлювання відповідного негативного забарвлення: *відродження схем старої влади; оновлення політичної корупції, очищення від ілюзій і под.* Прикметники *гідний, прозорий, стрімкий, справжній, привабливий* через надчастотне вживання в соціальній комунікації, зокрема політичних текстах, втрачають своє позитивне смислове навантаження. Як основа політичного міфотворення, вони ефективні лише на першому етапі саме створення й поширення міфів, але за зіткнення міфів і реальності, вони швидко перетворюються на світоглядні штампи, без жодного смислового навантаження (первинне, словникове – розмите; нове, міфологічне – девальвоване, втрачене).

Зміни світоглядних пріоритетів, цінностей – складний процес, у якому мають бути застосовані різновекторні механізми, зокрема вербалізація нового, створення міфів, особливо політичних (через загальну зневіру окремих індивідів і суспільства в цілому) на основі простих, зрозумілих лексичних засобів із виразною, однозначно позитивною семантикою. Основний лексичний компонент, той, що несе головне смислове навантаження, не повинен входити до складу сполук, що тиражуються без творчого, мотивованого й оригінального осмислення, адже може перетворитися із засобу творення міфу на світоглядний штамп, котрий перешкоджає ефективній комунікації, провокуючи на негативну реакцію реципієнтів, спотворюючи закладену ідею.

Політичний міф, який перетворюється на світоглядний штамп, приречений на швидке забуття, він не може стати потужним засобом впливу на свідомість. Не оригінальне, не творче застосування мовних засобів вербалізації світоглядних концепцій негативно впливає на політичну комунікацію, на реалізацію основної мети політиків – здобуття й утримання влади, на формування нових світоглядних орієнтирів людини та суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шейнов В.П. Манипулирование сознанием / В.П. Шейнов. – Минск : Харвест, 2010. – 768 с
2. Bernays Edward L. Propaganda / Edward L. Bernays. – New York : HORACE LIVERIGHT, 1928. – 159 p.
3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В.І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
4. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 11. – 700 с.
5. Кассирер Э. Технологии современных политических мифов (Из книги "Миф о государстве") // Э. Кассирер // Политико-философский ежегодник. Вып. 4 [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии ; Отв. ред. И.К. Пантин. – М. : ИФРАН, 2011. – С. 112-132.

ДЖЕРЕЛА

<http://ba.org.ua/programm/>

<http://liashko.ua/program?attempt=1>

<http://nfront.org.ua/program>

http://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/09/program_OS.pdf

http://solydarnist.org/?page_id=874

REFERENCES

1. Sheinov V.P. *Manipulation of consciousness* [Manypulyrovanye soznanyem] / V.P. Sheinov. – Mynsk : Kharvest, 2010. – 768 s

2. Bernays Edward L. *Propaganda* / Edward L. Bernays. – New York : NORACE LIVERIGHT, 1928. – 159 p.

3. *Encyclopedic Dictionary of Philosophy* [Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk : entsyklopedyia] / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody ; holov. red. V. I. Shynkaruk. – Kyiv : Abrys, 2002. – 742 s.

4. *Vocabulary of Ukrainian language* [Slovnyk ukrainskoi movy] : v 11 tt. / AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – K. : Naukova dumka, 1970–1980. – T. 11. – 700 s.

5. Kassyrer E. *Technologies of modern political myths (from the book "The Myth of the State")* [Tekhnolohyy sovremennykh polytycheskykh myfov (Iz knyhy "Myf o hosudarstve")] // E. Kassyrer // Polytyko-fylosofskyi ezhehodnyk. Vyp. 4 [Tekst] / Ros. akad. nauk, Yn-t fylosofyy ; Otv. red. Y.K. Pantyn. – M. : YFRAN, 2011. – S. 112-132.

RESOURCES

<http://ba.org.ua/programm/>

<http://liashko.ua/program?attempt=1>

<http://nfront.org.ua/program>

http://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/09/program_OS.pdf

http://solydarnist.org/?page_id=874

Дата надходження до редакції – 12.09.2016 р.

Дата затвердження редакцією – 19.10.2016 р.